

Osman Hamdi Bey Tablolarında Giysi Analizi

Dr. Öğretim Üyesi Nurhan ÖZKAN

Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi
Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü

nozkan@akdeniz.edu.tr

ORCID: 0000-0002-5119-3063

Özet

19. yüzyıl Osmanlı ressamı Osman Hamdi Bey, oryantalist ressam olarak ele alınır. Ayrıca Osman Hamdi Bey'in sanatçı, müze bilimci, diplomat ve arkeolog olarak da zengin kaynaklarla belgelenmiş kariyerleri bulunmaktadır.

İlk Türk ressamlarından olan Osman Hamdi Bey, tablolarında Osmanlı hayatının çeşitli sahnelerini aktardığı figürlü kompozisyonlar oluşturmuştur. Bu kompozisyonlardaki mekan ve figürler Osmanlı Dönemi günlük yaşantısı hakkında bilgiler ihtiva etmesi bakımından önemlidir. Yapılan bu çalışmada Osman Hamdi Bey'in tablolarında görülen, günümüze ulaşmayan giysiler, giyim sanatları açısından incelenecektir. Tablolardan yararlanarak dönemin giyimleri ve günlük yaşamı ile ilgili bilgiler ortaya koymak ve gelecek nesillere aktarmak amaçlar arasındadır.

Bu çalışmada konu ile ilgili kaynaklar taranmış, Osman Hamdi Bey'in yağlı boya tablolarında farklı mekan ve giysilerin bulunduğu yedi adet tablo inceleme kapsamına alınmıştır. Üzerinde çalışılan tablolarda mekan tasviri yapılmış, kadın ve erkek giysileri, giysilerin kumaşları, modelleri ve cinsleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osman Hamdi Bey, Osmanlı Dönemi Giysileri, Moda, Sanat Tarihi

Clothes Analysis in Osman Hamdi Bey on The Tables

Abstract

19th century Ottoman painter Osman Hamdi Bey is often considered as an Orientalist painter. In addition, Osman Hamdi Bey has richly documented careers as an artist, museum scientist, diplomat and archaeologist.

Osman Hamdi Bey, one of the first Turkish painters, created figural compositions in which he depicted various scenes of Ottoman life in his paintings. The spaces and figures in these compositions are important in terms of containing information about the daily life of the Ottoman Period. In this study, the clothes seen in Osman Hamdi Bey's paintings that have not reached today will be examined in terms of clothing arts. It is among the aims to reveal information about the clothes and daily life of the period by using the tables and to pass it on

to future generations. The place was depicted in the paintings that were studied, women's and men's clothes, the fabrics of the clothes, their models and types are tried to be revealed.

In this study, resources related to the subject were scanned, seven paintings of Osman Hamdi Bey's oil paintings with different venues and clothing were selected by the judicial sampling method and were included in the study.

Keywords: Osman Hamdi Bey, Ottoman Period Clothing, Fashion, Art History

Osman Hamdi Bey'in Hayatı ve Sanatı

1842'de İstanbul'da doğmuş olan Osman Hamdi Bey, Abdülhamit II devri sadrazamı olan Ethem Paşa'nın büyük oğludur. Doğduğu şehirde Mekteb-i Maarif-i Adliye de okumuş, henüz on altı yaşında iken (1858), bir görevle Sırbistan'a ve sonra da babasıyla birlikte Viyana'ya geçerek orada müzeler ve resim sergileriyle ilgilenmiştir. Bu gezi ön izlenimleri, ömrü boyunca süren bilim ve sanat hayatında çok faydalı sonuçlar sağlamıştır (Epikman, 1967: 23). İstanbul'da hukuk okumuştur (Kul, 2013: 6). 1860'ta hukuk eğitimine devam etmek için Paris'e gitmiş, ama hukuk yerine resim üzerine yoğunlaşmıştır (Fetvacı, 2011: 119). Böylece sanatçı, müze bilimci, diplomat ve arkeolog olarak tanınmıştır (Johnson, 2012: 314; Metmari, 2018:44).

Osman Hamdi Bey Paris'te yaşadığı dönemde (1873) Viyana Dünya Sergisi'ne katılacak Osmanlı eserlerinin organizasyonunda, komisyon başkanı olarak görevlendirilmiştir. Sergideki ana mekan Osmanlı Dönemi giysileri için ayrılmıştır. İmparatorluk bünyesinde farklı etnik toplulukların geleneksel giysileri ve Osmanlı ordusunun tarihsel giysileri mankenler üzerinde yer almıştır. Ülkede ise Osman Hamdi Bey'in babası İbrahim Edhem Paşa başkanlığında Osmanlı komisyonu kurulmuş, giysiler ve el sanatları sergisinin yanı sıra iki kitap hazırlamıştır. Bu kitaplardan biri mimarlık tarihi ve kuramı, diğeri Osmanlı giysileri içeriklidir. Osman Hamdi Bey'in her iki kitapta da emeği büyüktür. Elbise-i Osmaniyye yetmiş dört fotoğraftan oluşan bir albüm olup, her fotoğrafta yöresel giysiler giymiş birkaç kişi yer almaktadır (Fetvacı, 2011: 123). Osman Hamdi Bey yerel giysilerin geliştirilmesi için bu kitabı gerekli görmektedir. Kitapta geleneksel giysiler, etnik gruplarına göre sınıflandırılmıştır (Ersoy, 2011: 134). Osman Hamdi Bey'in giysilerle bu kadar ilgili olması resimlerine de yansımış, tablolarında dönemin giysilerini ince ince tasvir etmiştir.

Osman Hamdi Bey oryantalist ressam olarak tanınmaktadır (Bozdoğan, 2015: 10). Sanatıyla fark yaratan Osman Hamdi Bey, eserlerinde konularını seçerken bir yabancıdan doğu ülkelerine bakışı biçiminde bir davranış içinde olduğundan, Oryantalist ressam havası taşımakla beraber, onda Avrupalı Oryantalist resamlardan bambaşka bir hava, konularını onlardan farklı şekilde seçiş ve işleyiş vardır. Osman Hamdi, özellikle doğunun camilerinin, türbelerinin güzellik ve ihtişamını gözler önüne sermeye çalışmaktadır. İnsan figürlü büyük kompozisyonlar meydana getirmiştir ve Türk resmine insan figürlü kompozisyonu getiren sanatçı Osman Hamdi Bey'dir. Resimlerinde adeta bir minyatür ressamı gibi en ince teferruatı göstermeye çalışmıştır ve bunları sabırla işlemiştir (Cezar, 1971: 309-310). Osman Hamdi Bey kendi çektiği fotoğraflardan ve modellerden yola çıkarak tablolarını oluşturmaktadır. Tablolarında farklı yapılardan aldığı ayrıntı ve öğeleri birbirine ekleyerek, yeni bir bütün kurarak tablolarını ortaya çıkarmaktadır (Kubilay, 1993: 103). Batılı sanatçılar, 19. yüzyılda Osmanlı kültürünün özüne inmeye çalışmış, gelenek ve göreneklerini, gündelik yaşam tarzını, etnik giysilerini ve mimarisini belgeleyen yapıtlar gerçekleştirmişlerdir (İnankur, 1993: 75).

1911'de sanat eleştirmeni Adolphe Thalasso (1858-1919):

“Kanaatimce, Doğu'nun dekoru hiçbir yerde Hamdi Bey'in eserindeki kadar gözler önüne serilmiş değildir. İşte bence onun tarzının özelliği de buradadır. O, detaylar yığını tuvallerinin

her birini bir sanat ve hayat şiiri haline getirir ki, onlarda en ufak teferruat, tabloya adını veren esas kişi kadar incelikte betimlenmiş ve işlenmiştir” şeklinde Osman Hamdi Bey’in sanatını yorumlamıştır.

Osman Hamdi Bey’in dostu ve meslektaşı Salomon Reinach (1858-1932) ise ölümünün ardından şöyle yazmıştır:

“Ama ne var ki ruhunda sanat yatıyordu ve Osmanlıların arasında ilk defa ressam olmayı isteyen de oydu. Hamdi bütün hayatı boyunca resim yapmıştı; birçok tablosu başyapıt olmasa da hükümetimiz tarafından satın alınmıştır. Bir keresinde İstanbul’da kızının gerçek boyda ve canlı bir portresini bir saat içinde yapabileceğini iddia etti; ben daha buna itiraz ederken, modelini çağırdı, şöalesinin karşısında geçti ve şüphelerimi yok ederek beni şaşkınlığa düşürdü. Daha yarım saat geçmemişti ki portre gayet hoş olmuş ve çok da benzemişti; üzerinde iki gün daha çalışsaydı bozmuş olacaktı” (Eldem, tarihsiz: 10-12). İki görüşün de Osman Hamdi Bey’in nesneleri Doğu’ya özgü bir duyarlılık ve doğrulukta betimleme yeteneğine sahip olduğu doğrultusunda olması, hızlı ve ayrıntılı çalıştığının vurgulanması ilgi çekicidir.

Osman Hamdi Bey’in Türk resmine en önemli katkısı; batı doğalcılığını ülkemiz resim sanatına taşımak olmuştur ve bunu, içinde bulunduğu yaşamı yansıtmak, belgelemek için yapmıştır. Ayrıca çağdaşları arasında onu özel kılan, figürlü kompozisyonu ilk kullanan ressam olmasıdır (Özçelik, 2020: 451). Osman Hamdi Bey tablolarında Osmanlı hayatının çeşitli sahnelerini aktardığı figürlü kompozisyonlar oluşturmuştur (Kul, 2013: 9). Bu kompozisyonlardaki mekan ve figürler Osmanlı Dönemi günlük yaşantısı ve giyimleri hakkında bilgiler içermektedir. Osman Hamdi Bey’in tablolarında görülen, günümüze ulaşmayan giysilerin, giyim sanatları açısından daha önce incelenmemiş olması konu seçiminde etkili olmuştur.

Yöntem

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Tarama modelidir. Osman Hamdi Bey’in tablolarında tasvir edilen giysiler ve mekanlar incelenmiştir. Öncelikle literatür taraması yapılarak Osman Hamdi Bey’in hayatı ve eserleri araştırılmış, konu ile ilgili bilgiler elde edilmiştir. Araştırma kapsamındaki tablolar için, yazılı kaynaklar ve internet üzerinde tarama yapılmış, tablolar arasından giyim, kuşam analiz çalışmasına uygun, farklı giysi örneklerini kapsayan, dönemin kadın ve erkek giyimini temsil eden yedi adet tablo seçilmiş ve çalışmaya dahil edilmiştir. Seçilen yedi adet tabloda bulunan kadın ve erkek figürlerinin, bulundukları mekan tasvirleri, giydikleri giysilerin kumaş, model ve giysi cinsleri ile analizleri yapılmaya çalışılmıştır.

Osman Hamdi Bey Tablolarının Giyim Sanatları Açısından İncelenmesi

Osman Hamdi Bey’in resmettiği yedi adet tablonun, dört tanesinde sadece kadın figürler, bir tanesinde kadın ve erkek figürler birlikte, iki tanesinde ise sadece erkek figürler bulunmaktadır. Bu tablolardan yola çıkarak dönemin mekanları, giysi cinsleri, kumaşları ve modelleri analiz edilmeye çalışılmıştır.

Resim 1. Haremde (Germaner, İnankur, 2002: 304)

Haremde

Osman Hamdi Bey 1880 yılında 56x116 cm ölçülerinde yapmış olduğu bu eserde, dört kadın figürünü harem içinde günlük hallerinde resmetmiştir. Resimde kullanılan mekanda, figürlerin arka fonunda, altı kollu yıldızlar içerisinde altıgen oluşturularak sonsuzluk fikri esas alınarak duvar kompozisyonu oluşturulmuştur. Çinili duvarların aralarında nişler bulunmaktadır. Niş içerisinde ortada yer alan rozetin içi rumillerle bezenmiştir. Sol tarafta duvara asılı seccade bulunmaktadır. Sağ tarafta figürlerin üzerinde asılı peşkir, yağlık gibi kurulanma amaçlı kullanılan örtüler yer almaktadır. Yerlerin hasır örtülerle kaplı olduğu düşünülmektedir. Yerde ibrik, leğen gibi temizlik amaçlı kullanılan objeler görülmektedir.

Tabloda yer alan kadın figürler üç etek elbiseler ile resmedilmektedir. En soldaki kadın figürü sehpa üzerine oturmuştur. Figür üzerinde görülen sarı üçetek, elbise boyu uzun, dik yakalı, uzun kollu olarak tasvir edilmiştir. Dönemin kumaşları göz önüne alındığında, kumaşının atlas (Tezcan, 1993: 124) olduğu düşünülmektedir. Üçetek, dik yakadan sonra göğüsün altına kadar oyuntulu yaka şeklini almış, belde birit ilikle bele oturtulmuştur. Ön ortasında, belden aşağısı açıktır. Kolda dirsekten itibaren yapılan yırtmaçtan aşağı uzun parça sarkmaktadır. Yan yırtmaçların diz hizasında başladığı görülmektedir. Yırtmaçların kenarlarında, yaka ve kol kenarlarında hazır harç süslemeler bulunmaktadır. Elbisenin içerisinde açık renk göğüs altında büzgülü, kruvaze kapanmalı bir gömlek olduğu düşünülmektedir. Gömleğin kolları üçetekten dışarı çıkmıştır, böylece uzun kollu olduğu anlaşılmaktadır. Ayağına sivri burunlu terlik giydiği görülmektedir. Başında da sarı bir başlık bulunmaktadır. Başlığın fes üzerine yaşmak sarılarak (büzgülü ve drapeli) oluşturulduğu düşünülmektedir.

Soldan ikinci figür ayakta durmakta, haki yeşili üçetek elbise giymektedir. Üçetek yerlere degecek kadar uzun dikilmiştir. Uzun kollu, dik yakalıdır. Elbise göğüs altından, bele kadar kapatılarak bele oturtulmuştur. Yan yırtmaçlar kalça düşüklüğü hizasından başlamaktadır. Takma kol uzun ve dardır, dirsekten itibaren yapılan yırtmaç elleri örtecek kadar uzundur. Kol yırtmacının astar kısmının, koyu renkli yeşil kumaştan yapıldığı görülmektedir. Kenarlarında görülen kırmızı harç dantel olduğu düşünülmektedir. Elbisenin içindeki giysi beyaz olup, yaka ve kolunda dantel olduğu düşünülen parçalar görülmektedir. Yan yırtmaçlardan görülen bedenin alt kısmında, koyu renk şalvar olduğu tahmin edilmektedir. Figürün ayakları görünmemektedir. Başındaki yaşmak şeklindeki başlığın arka kısmı ve yanları yukarı doğru toplanmış, kenarları oyalıdır.

Soldan üçüncü figür yerde oturmaktadır. Sarı beyaz çizgili, dik yakalı üçetek elbisesi vardır. Dönemin kumaşları dikkate alındığında elbise kumaşının meydana geldiği düşünülmektedir (İnalcık, 2008: 109). Yaka dik yaka olup ön ortası oyuntulu yakalardan ‘U’ yaka görünümündedir. Elbisenin göğüs altından kalça kısmına kadar birit ilik ve düğmeler ile kapanma sağlanmıştır. Yırtmaçlarının kalça hizasından başladığı görülmektedir. Dönemin kalıp özellikleri dikkate alındığında omuzların dikişsiz kolların takma kol olduğu bilinmekte ve üçeteğinde bu kalıp özelliğine sahip olduğu düşünülmektedir (Özkan, vd., 2018: 655-656). Kollar dar ve uzundur. Elbisenin yakasından ve kalçaya kadar geldiği düşünülen yırtmaçlarından içindeki giysinin ipekli, pembe beyaz tonlarında, desenli, dökümlü kumaş olduğu düşünülmektedir. Figürün ayakları görünmemekle birlikte başında beyaz başlık bulunmaktadır.

En sağdaki figür de yerde oturmakta ve üçetek elbise giymektedir. Açık kahverengi yavruağzı tonlarındaki desenli elbisenin kumaşının sevai (Görünür, 2010: 65) olduğu düşünülmektedir. Dik yakalı, uzun elbisenin, kolları da uzun, dar ve yırtmaçlıdır. Elbisenin beli bedene oturmaktadır. Kol yırtmacından görülen kol astarı giysi kumaşından yapılmıştır (Özkan, vd., 2018: 657). Yaka, kol, yırtmaç kenarlarına ince, kahverengi harç görülmektedir. İçine giydiği giysi beyaz olup, kollarından görünen ayrıntıya dayanarak giysi kumaşının dökümlü olduğu düşünülmektedir. Figürün ayakları görünmemektedir. Başında ise elbisesiyle aynı tonlarda bir başlık bulunmaktadır.

Resim 2. İki Müzisyen Kız (Metmari, 2018: 56)

İki Müzisyen Kız

1880 yılında yapılan tabloda tambur ve tef çalan iki kadın figür resmedilmiştir. Figürlerin arkasında sedef kakmalı dolap kapağı veya pencere kanadı tasvir edilmiştir (Germaner ve İnankur, 2002: 307). Zemin hasır örtü ile kaplanmış, üzerinde halı serili olduğu görülmektedir. Figürler halının üzerinde resmedilmiştir. Figürlerin arkasında, mermer ve rumi desenli çini seramik yer almaktadır. Mermerin alt tarafında üç tane niş, nişlerin üzeri sekiz kollu yıldız ile kompozisyon tamamlanmıştır.

Ayakta duran tambur çalan kadın figür, uzun, dik yakalı, yakası yırtmaçlı entari giymiştir. Entarinin sevai kumaştan yapıldığı düşünülmektedir.

Entarinin kol yenleri oldukça geniş bırakılmış, bele kadar sarmaktadır. Kol pervazı, turkuaz renkli şeritten yapılmıştır. Entarinin kollarından, içteki giysinin dilimli kolları görülmektedir. Dilimli kolun içinden beyaz gömleğin kol ucu çıkmaktadır. Entarinin yaka ve kollardan, gömleğin oyali yaka ve kol ucu görülmektedir. Altına ise entari ile aynı kumaştan yapılmış, şalvar giymiştir.

Oturan figür, harput kutnusu (Tezcan, 1993: 64) kumaştan yapıldığı düşünülen üçetek giymiştir. Turkuaz renkli üç etekte sarı simli çizgiler göze çarpmaktadır. Dik yakalı, yakanın göğüs altına kadar olan kısmı oyuntulu yaka şeklinde görülmektedir. Kolları dar, uzun ve yırtmaçlıdır. Üçeteğin yan yırtmacı kalça düşüklüğü hizasından başlamaktadır. Yaka, kol kenarları, etek ucu ve yırtmaç çevresi dantellerle süslenmiştir. Yaka açıklığı ve kol ucundan, beyaz renkte gömlek veya entarinin kumaşı görülmektedir. Tef çalan bu figürün ayakları çıplak olup, her iki figürün de ayağına giydikleri sivri burunlu terlikler (Görünür, 2010: 279) resmin ön tarafında yerde bulunmaktadır.

Resim 3. Saçlarını Taratan Kız (Eldem, 2019: 66)

Saçlarını Taratan Kız

Osman Hamdi Bey'in 1882 yılında yapmış olduğu 58x39 cm ölçülerindeki bu resimde iki kadın figür yer almaktadır. Arka duvarda altıgen balpeteği şeklinde çiniler görülmektedir. Önünde ahşap işçiliği bulunan ocak ve tavana asılı avize bulunmaktadır. İki figür kemerin ve sekiyi ayıran mermer korkuluğun önünde yer alır. Karşılarında bulunan pencere parmaklıkları, altı kollu yıldız ve altıgenlerin iç içe geçmesi ile sonsuzluk fikri esas alınan, geometrik kompozisyonundan oluşmuştur. Pencere üzerinde çini alınlık bulunmaktadır. Figürlerin altındaki zemin taş olup, üzerinde geometrik desenli halı serilmiştir.

Ayaktaki figürün, sehpa üzerinde oturan figürün saçlarını taradığı görülmektedir. Oturan figürün elinde kendine baktığı bir ayna vardır.

Oturan figür üzerine mavi Harput kutnusu (Tezcan, 1993: 64) kumaştan üçetek giymiştir. Üçeteğin yakası dik yaka olup ön ortası oyuntulu yakalardan 'U' yaka görünümündedir. Elbisenin göğüs altından kalça kısmına kadar birit ilik ve düğmeler ile kapanma sağlanmış böylece bele

oturtulmuştur.

Yırtmaçlarının diz hizasından başladığı görülmektedir. Elbisenin kolu uzun, dar ve yırtmaçlıdır. Kol yırtmacından uzun parça sarkmaktadır. Üçeteğin yaka, kol yırtmacı ve etek ucu kenarlarına harç geçirilmiştir. Üçetek elbisenin içine beyaz uzun kollu gömlek giydiği, yaka açıklığı ve kol ucundan anlaşılmaktadır. Figürün ayakları çıplak olarak resmedilmiştir. Saçlarının kahrküllü olduğu görülmektedir.

Ayaktaki hizmet eden figürün sevai kumaştan dikilen elbisesinin, kol ve yaka detaylarından üçetek olduğu düşünülmektedir. Uzun, dar, yırtmaçlı kol ucundan uzun parçalar sarkmaktadır. Kol yırtmaç astarı üçeteğin kumaşından yapılmıştır. Yırtmaç ve yaka kenarları harçlarla

bezenmiştir. Yaptığı işi sembolize eden beline sardığı kırmızı mavi çizgili futa pamuklu kumaşandır (Hamdi ve Launay, 1999: 18). Futa önlük olarak kullanılmaktadır. Figürün üzerindeki futanın arkadan bağlandığı görülmektedir. Alt giysi olarak, üçetek ile aynı kumaştan yapılmış şalvar giymiştir. Ayakları çıplak olarak tasvir edilmiştir. Figürün başında koyu mavi kenarları oyalı yaşmak bulunmaktadır.

Resim 4. Gezintide Kadınlar (Cezar, 1995: 690)

Gezintide Kadınlar

Osman Hamdi Bey'in 1887 yılında 84x132 cm ölçülerinde yapmış olduğu yağlı boya tablodur. Figürlerin arkasında minare ve ağaçlar yer almaktadır. Cami avlu duvarı olduğu düşünülen şebekelerinde dört farklı geometrik desen kullanmıştır. Resimde dokuz kadın figür, bir kız çocuğu, yedi erkek figür ve üç köpek yer almaktadır.

Resimdeki kadın figürler rengarenk feraceler içinde ve yaşmaklı olarak resmedilmiştir. Kumaşlarının ipekli olduğu düşünülmektedir. Kadın figürler pembe, bordo, mavi, sarı, yeşil, kırmızı, siyah ve lila renkli feraceler giymişlerdir. Yakası röverli yakalardan şal yakayı anımsatmaktadır. Koçu, dönemin modasına göre yakaların genişliği değişmektedir, bele kadar inebilmektedir şeklinde ferace yakalarına değinmiştir. Yaka feraceye sonradan bağlanarakta oluşturulabilmektedir (1969: 108-110). Figürler üzerinde görülen feracelerin boyu uzun, geniş ve dökümlüdür. Yakanın, ön ortasının, etek ucunun ve kolların çevresine büzgülü dantel veya kendi kumaşından oluşturulan şeritle yapılan pili veya büzgülü parça ile hareketlendirerek çevrelenmiştir. Feracelerin bel kısmında kapanma görülürken, belden aşağısı kavisli biçimde açılmış içindeki kabarık etek ucu fırırlı uzun etek ortaya çıkmıştır. Tanzimat döneminden sonra etek giymeye başlanması, etek olduğu kanaatini güçlendirmektedir (Koçu, 1969: 106). Figürlerin bazılarının kalça kısmında bombe bulunmaktadır. Kalçadaki bu yüksekliği o dönem Fransızların da kullandığı çemberli jupon vermektedir. Figürlerin başlarına taktıkları yaşmak iki parçadan oluşmaktadır. Biri başı diğeri de gözlerin hemen altındaki yüzü örtmektedir. Elleri giysilerine uygun renkte şemsiye bulunmaktadır. Ayakları görünmemektedir.

Kadınların arkasında ayakta iki erkek figürü yer almaktadır. Erkek figürün biri gri renkte şalvar ve cepken, diğeri ise sari renk cepken krem renk şalvar giymiştir. Cepkenlerin model özelliği anlaşılamamaktadır. Şalvarların boyu diz altında, ağı diz hizasında, bol ve dökümlüdür. Ayaklarında ayakkabılar görülmektedir.

Resim 5. Tavla Oynayan Zeybekler (Cezar, 1995: 720)

Tavla Oynayan Zeybekler

1890 tarihli 66x53 cm ölçülerindeki tabloda üç erkek figür yer almaktadır. Ocağın önünde taburede oturup tavla oynayan iki zeybek ve onları ayakta izleyen bir figür görülmektedir. Seki ve yerler taş olarak tasvir edilmiştir. Yerde silah ve heybeler, bir silahta seki üzerinde resmedilmiştir.

Ayakta duran erkek figürün üzerinde krem renkli pamuklu olduğu düşünülen mintan ve şalvar görülmektedir. Mintanlar genellikle yuvarlak yakalı olup bu modelde yaka modeli belli değildir fakat kolları bol ve uzundur (Koçu, 1967: 174). Şalvarın boyu kısa, (diz kapağı altında) ağı diz hizasında, bol ve dökümlüdür (Hamdi ve Launay, 1999: 168).

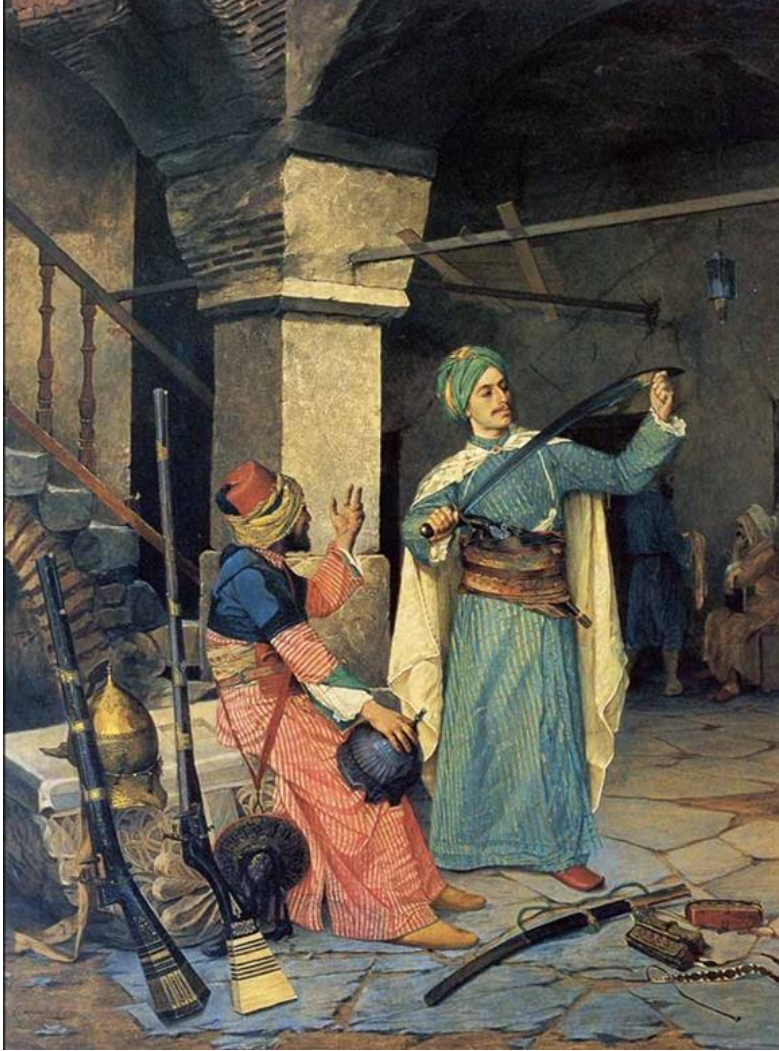
Mintan üzerine giyilmiş olan bordo camedan kolsuz ve önden birit ilik kapanmalıdır. Üzerine yağ yeşili cepken (kanatlı cepken) giymiştir. Bel kısmında, cepkenin içerisinde şalvarın ve mintanın üzerinde, silahlık bulunmaktadır.

Silahlıkta şiş görülmektedir ayrıca silahlıktan bir kese sarkmaktadır. Başındaki kalpaktan bir bölümü omuzlara bir bölümü sırtta uzanan, uzun püskül sarkmaktadır. Kalpağa pamuklu veya ipekli mendil sarılmıştır.

Tavla oynayan figürlerden sağ taraftakinin sırtı görülmektedir. Üzerine altın yaldızlı şeritlerle süslü, siyah çuha cepken giymiştir. Cepkenin boyu kısa, kolları uzundur. Kanatlı cepken olarak da tabir edilen, kol kesimi ve dikimi farklı bir cepkendir. Omuzdan kolun yarısına kadar dikilen, kol altı olmayan bu cepken türünde bilekte bulunan kapanma gereci ile kapanma sağlanabilir (Tezcan, 2008: 36). Kapanma gereci kullanılmadığında kolun üzerinde serbest bir parça bulunur. Figürde kol parçası, bilekte kapanma gereci ile kapatılmamış dirsekten aşağı sarkmaktadır. Kol ucunda krem renkli mintanın kolu görülmektedir. Bedenin altına giydiği, siyah kısa diz çakşırının cepkenle aynı kumaştan yapıldığı düşünülmektedir. Boyu diz kapağında, ağı da diz hizasında bol ve dökümlüdür. Belinde kuşak, kuşağın üzerinde deriden yapılmış silahlık vardır. Silahlığında bir kılıç yer almaktadır. Başındaki kavuğa uzun iplikli püskülleri olan mendil sarılmıştır. Baldırlarına siyah tozluk geçirdikleri görülmektedir. Ayağında kırmızı yemenileri ile figür tamamlanmıştır.

Sol taraftaki taburede oturan figür, dış giysisinin veya kumaşın üzerine oturmuş gibi resmedilmiştir. Siyah, kırmızı iri süslemeli yeğin altına, kutnu kumaştan dikilmiş mintan giydiği görülmektedir. Mintanın kolları yırtmaçlıdır. Yırtmaçtan farklı renkteki çizgili astar ve içteki krem renkli mintan göze çarpmaktadır. Mintanın önünün açık olduğu kuşak ile kruvaze kapanma şeklinde kapatıldığı düşünülmektedir. Krem renkli pamuklu olduğu düşünülen

şalvarın boyu kısadır. Başındaki kavuğa püsküllü mendil sarılmıştır. Baldırlarına taktığı kırmızı tozlukların siyah bezemeli olduğu görülmektedir. Ayağında kırmızı yemenileri bulunmaktadır.

Resim 6. Silah Taciri (Fetvacı, 2011: 126)

sarı takmaktadır. Kahverengi ayakkabılarının uçları sivri ve yukarı doğru bakmaktadır. Yerde kılıç kını elinde de kılıcı inceler şekilde resmedilmiştir.

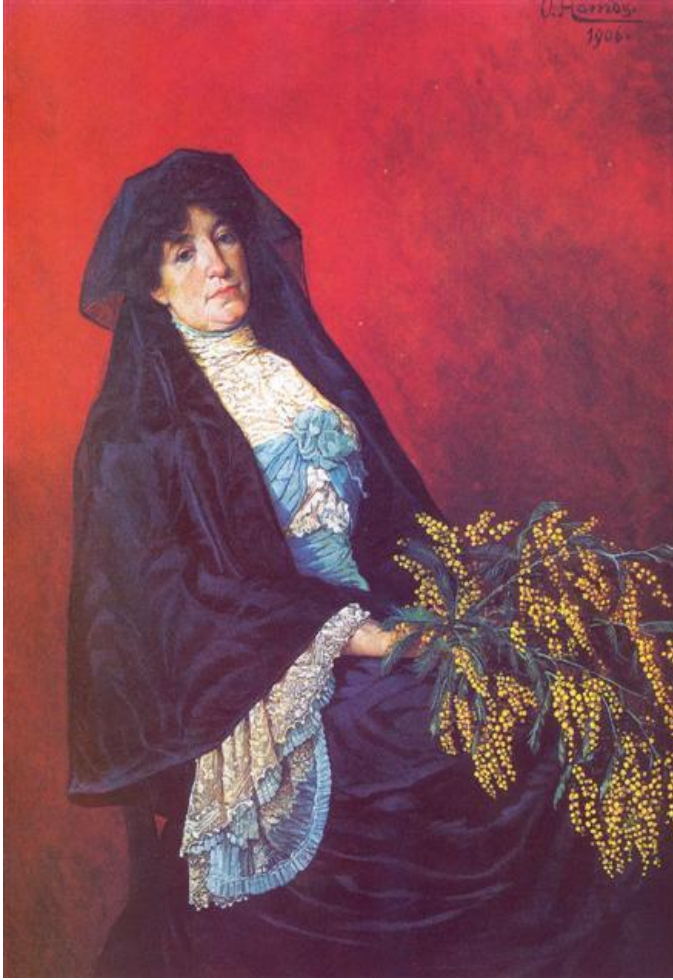
Oturan figür, kırmızı çizgili kutnu kumaştan yapıldığı düşünülen entari giymiştir. Entarinin boyu uzun, etek ucu yırtmaçlıdır. Yaka kısmı ve kapanması görünmemektedir. Kolları uzun ve yırtmaçlı olan entarinin yırtmacından içindeki krem mintanın kolu ve kolun yeşil astarla astarlandığı anlaşılmaktadır. Üzerinde kısa kollu cepken bulunmaktadır. Başına fes takmıştır. Fesin üzerinde püskülü görülmektedir. Çevresi mendil ile sarılmıştır. Ayağında ayakkabı ile resmedilen figürün elinde ve yanında miğferler bulunmaktadır.

Silah Taciri

1908 tarihli tablo, 185x140 cm ölçülerinde yapılmıştır. Kemerli taş bir yapının içinde iki önde, iki arkada dört erkek figür bulunmaktadır. Mekanın han olduğu düşünülmektedir. Sol köşede merdiven, yakınında bir sütun, sütunun önünde iki kişi görülmektedir. Figürün biri ayakta diğeri oturur vaziyette resmedilmiştir.

Ayakta duran figürün üzerinde kutnu kumaştan dikildiği düşünülen mavi uzun entari görülmektedir. Entari dik yakalı, kruvaze kapanmalı, uzun kolludur. Entarinin kol uçlarından beyaz mintanın kolları göze çarpmaktadır.

Entarinin üzerinde krem renkli, dikdörtgen olduğu düşünülen, kenarları kaytanlarla çevrili kaput giymiştir. Kaput iri bir düğme ile boyun altından bağlanır. Kapanmanın altından krem iplikli, iki adet püskül sarkmaktadır. Belinde kuşak, kuşağın üzerinde deri silahlık bulunmaktadır. Başına renkli

Resim 7. Mimozalı Kadın (Cezar, 1995: 730)

Mimozalı Kadın

1906 tarihli Osman Hamdi Bey'in 130x93 cm ölçülerindeki, eşi Naile Hanımı resmettiği eseridir. Arka fonda kırmızı düz fon kullanılmıştır. Figür, oturur vaziyette ve ellerinde mimoza çiçekleri ile tasvir edilmiştir.

Kadın figürün üstünde siyah dökümlü kumaştan çarşaf görülmektedir. Çarşafın baş kısmında şeffaf peçe parçası bulunmaktadır. Beldeki drapelerden içinde mavi elbise olduğu düşünülmektedir. Elbisenin yakası dantelden oluşmaktadır. Yaka büzgülü ve boynu sarmaktadır. Göğüs hizasına kadar beyaz hazır dantel devam etmektedir. Mavi drapeli parça, göğüs hizasında ortada bir çiçek motifi ile toplanmıştır.

Çiçeğin altında kat kat büzgülü danteller bulunmaktadır. Bel hizasında görülen mavi drapelerden bele oturan bir elbise olduğu anlaşılmaktadır. Üst giysinin geniş kollarının içinden büzgülü dantel ve şeffaf mavi büzgülü kol ucu sarmaktadır.

Sonuç

Oryantalizmin önemli sanatçılarından olan Osman Hamdi Bey'in mekan tasviri yaparak insan figürü üzerine çalışmış olması, dönemin hayat tarzını yansıtmaktadır. İncelenen resimleri, Harem, İki Müzisyen Kız, Saçlarını Taratan Kız, Gezintide Kadınlar, Tavla Oynayan Zeybekler, Silah Taciri ve Mimozalı Kadın'dır. Seçilen tablolar 1880-1908 yılları arasında kapsamaktadır. Bu eserlerden kadın figürlerin arka planında geometrik desenler görülmektedir. Erkek figürler tasvir edilirken ise etraflarında silah üstlerinde silahlı kişiler ile resmedilmiştir. Tüm erkeklerin silah taşıması güvensiz bir ortamda olduklarını düşündürmektedir.

Osman Hamdi Bey'in sanat hayatı boyunca yaptığı eserler dönem modasındaki değişimleri de ortaya koymaktadır. Kadın giysilerinde en çok üçetek giyildiği görülmektedir. Üçetelere dikilen kol, takma kol, uzun ve dardır, dirsekten itibaren yapılan yırtmaç elleri örtecek kadar uzundur. Osman Hamdi Bey'in 1873 yılında Türkiye'de Halk Giysileri Elbise-i Osmaniye kitabında da sık rastladığımız bu kol örneğinin dönemin modası olduğu düşünülmektedir. Üçeteklerin boylarının ayak bileklerini geçecek kadar uzun olması Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonu'nda yer alan üçetekler ile örtüşmektedir. Eteklerinin bu derece uzun olması, zarif fakat ergonomik değil gibi görünse de, giyen kişi iş yapacağı zaman (üçeteği içinde kalan)

kuşağın içine etek uçlarını bir kenarından takmaktadır. Böylece üçetek ergonomik, kabarık ve farklı bir tasarım halini almaktadır. Müzelerde yapılan çalışmalar sonucunda 1920'lerden sonra kolları bu denli uzun, etekleri yerlerde sürünen, bu üçetek modeline rastlanmamaktadır.

Erkek giyiminde mintan, kısa şalvar, kanatlı cepken ve entari giyildiği görülmektedir. Cumhuriyetin ilanından sonra erkeklerde bu giyim şekli ortadan kalkmaktadır.

Osman Hamdi Bey figür çalışarak, o dönemin geleneksel giyimlerinin süslemelerini, kumaşını, modelini, renklerini, uyumunu şıklığını bize aktararak günümüzde incelenmesine kaynak oluşturmıştır. Osman Hamdi Bey tabloları dönemin yaşam şartları, alışkanlıkları ve insan ilişkileri üzerine temel kaynak niteliğindedir.

Resimlerinde figür kullandığı, figürleri en ince ayrıntısına kadar işlediği için Türk giyim sanatları açısından da önemli eserler ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma ile resim üzerinden giysi analizleri yapılarak dönemin giyim cinsleri ve modelleri belgelenmeye çalışılmıştır.

Çalışma dönemi, örnek resimlerle ortaya koyduğu için araştırmacılara, tasarımcılara, öğrencilere ilham vererek tablolar üzerinde dönem giyim kuşam incelemesi açısından farklı çalışmaların ortaya çıkarılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

Bozdoğan, S., 2015. "Orientalist Orientals: Re-Conceptualizing Ottoman Architecture in The Late Empire" **Journal of Art Historiography**, Number: 13, December, pp. 186-202

Cezar, M., 1971. **Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi**, Türkiye İş Bankası, İstanbul, 660s.

Cezar, M., 1995. **Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi II**, Türkiye İş Bankası, İstanbul, 805s.

Cezar, M., 1987. Osman Hamdi Bey (1842-1910) Resim Sergisi, 24 Şubat - 14 Mart, İstanbul, 4s.

Eldem, E., Tarihsiz, *"Doğulu Bir Oryantalist Nasıl Olunur? Osman Hamdi Bey'in (1842-1910) Yaşamı ve Düşünce Yapısı"*, **Görünenin Ötesinde Osman Hamdi Bey**, İstanbul, s.10-57

Eldem, E., 2019. "Osman Hamdi Bey'in "Karanlık" Yılları (1871-1881), **Milli Saraylar Sanat Tarihi Mimarlık Dergisi**, (17), s.53-75

Epikman, R., 1967. **Osman Hamdi (1842-1910)**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 35 s.

Ersoy, A.A., 2011. "Osman Hamdi Bey and the Historiophile Mood", **Poetics and Politics of Place: Ottoman Istanbul and British Orientalism**, pp.130-141

Fetvacı, E., 2011. "The Art of Osman Hamdi Bey", **Osman Hamdi Bey & The Americans Archaeology, Diplomacy, Art**, İstanbul, pp. 118-136

Germaner S., İnankur Z., 2002. **Constantinople And The Orientalists**, İstanbul, 330 s.

Görünür, L., 2010. **Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminden Kadın Giysileri**, İstanbul, 300s.

Hamdi O., Launay M., 1999. **1873 Yılında Türkiye'de Halk Giysileri Elbise-i Osmaniye**, Çev. Erol Üyepazarcı, İstanbul, 461s.

- İnalcık, H., 2008. **Türkiye Tekstil Tarihi Üzerine Araştırmalar**, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 366s.
- İnankur, Z., 1993. “19. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul’a Gelen Batılı Sanatçılar”, Rona Z., **Osman Hamdi Bey ve Dönemi**, 17-18 Aralık 1992, İstanbul, s. 75-83
- Johnson, Annika K., 2012. “Osman Hamdi Bey And The Americans: Archaeology Diplomacy, Art” **Nineteenth-Century Art Worldwide** 11, (3), Autumn, pp. 313-330
- Koçu, R. E., 1969. **Türk Giyim Kuşam Süslenme Sözlüğü**, Ankara, 255 s.
- Kubilay Yetişkin, A., 1993. “19. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Resim Sanatında Mimari Ögeler”, Rona Z., **Osman Hamdi Bey ve Dönemi**, 17-18 Aralık 1992, İstanbul, s. 83-98
- Kul, F., 2013. The Tortoise Trainer is an Orientalist Painting or Not ?, İstanbul, 14 s.
- Metmari, M., 2018. Re-reading the Exotic Other in Western Paintings, Martil, 65 s.
- Mansel, A. M. 1960. **Osman Hamdi Bey**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 322 s.
- Özçelik, N., 2020. “Meaning in Portraits of Osman Hamdi Bey”, **Journal of History and Future**, 6/2, pp. 449-458
- Özkan N., Çelik D, Kılınç N., 2018. “Geleneksel Giysilerden Üceteğin Giyim Sanatları Açısından İncelenmesi”, **5. Uluslararası Geleneksel ve Yöresel Değerler Sempozyumu**, 26-28 Ekim, Afyonkarahisar, s. 650-661
- Tezcan, Hülya, 1993. **Atlaslar Atlası Pamuklu, Yün ve İpek Kumaş Koleksiyonu**, İstanbul, 272s.
- Palma M., Lena D., Parma P, Tezcan Hülya, 2008. **Sarayın Terzisi**, İstanbul, 199s.